

СЕКЦІЯ 3. ПЕДАГОГІЧНА ТА КОРЕКЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ

Козинець О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри логопедії та логопсихології

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова

Хорішман О. П.

вчитель зарубіжної літератури I категорії

Санаторна школа-інтернат I-II ступенів № 21

Оболонського району

м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ ЗНАТЬ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАТИРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА КОРЕКЦІЯ ЇХНІХ НЕДОЛКІВ

Під терміном «затримка психічного розвитку» розуміють збірну за клінічними ознаками «...групу різних варіантів відставання у психічному розвитку, які не характеризуються загальним психічним недорозвитком, але мають такі особливості інтелекту й особистості, які передусім не дозволяють дітям своєчасно і якісно оволодіти шкільними знаннями» [3, с. 4].

Для забезпечення права на якісну освіту цих дітей міжнародна практика пропонує дітям з особливими потребами широкий вибір доступних форм здобуття освіти. Але пріоритетним, з точки зору державної політики, є бажання охопити навчанням усіх дітей, незважаючи на відмінності; законодавчо визнати принципи інклюзивної освіти [4]. Навчально-виховна і корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливими освітніми потребами носить комплексний характер, охоплює всі лінії їхнього індивідуального розвитку. Основними умовами і факторами, які сприяють просуванню психічного розвитку таких дітей, є їхня особиста діяльність і співпраця з дорослими [1, 3].

Далі мова піде про дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР). У цих дітей довго спостерігається відсутність або недостатнє розуміння їхнього соціального статусу – статусу учня. Вони не розуміють правил шкільного життя, їм важко сидіти на уроці, дотримуючись при цьому правил поведінки. Учні з ЗПР можуть встати, ходити по класу, залізти під парту; відмовляються відповідати на запитання вчителя або викрикують відповіді тоді, коли їх не викликають. Накопичення втоми на уроках призводить до зривів у їхній нервово-психічній діяльності: вони починають плакати, сміятися, стають неврівноваженими. Надмірна втома призводить до виникнення ейфорійного, або дисфорійного стану, які легко змінюються і переходять з одного в інший [3].

Діти упродовж молодшої школи можуть приносити на уроки свої іграшки, і, уникаючи негативних емоцій від навчання, починають ними гратися. Вони залазять з ними під парту, граються на підвіконнях. Це провокує конфлікти між вчителем і такою дитиною, між самими дітьми. Через брак знань про навколишній світ, пояснення вчителя не розуміються ними, і, як наслідок, часто не виконуються [2, 3]. Такі діти випадають із загального темпу роботи, поступово накопичуються прогалини у знаннях вже на початку шкільного навчання. У них спостерігається низька пізнавальна активність. Діти із ЗПР є не надто допитливими і задовольняються першою ж почутою відповіддю на поставлене запитання. Вони не проявляють наполегливості у отриманні відповіді [1].

Значна частина дітей із затримкою психічного розвитку, отримавши своєчасну корекційну допомогу, засвоює програмовий матеріал і «вирівнюється» по закінченні початкової школи. Водночас, чимало учнів і в наступні роки шкільного навчання потребують особливих умов організації педагогічного процесу через значні труднощі у засвоєнні навчального матеріалу [3].

Ось приклад поширених бар'єрів, які доводиться долати дітям із ЗПР, щоб сформувати бодай базові навички взаємодії з суспільством: труднощі взаємодії з одним або декількома членами родини, у шкільному та соціальному середовищі; труднощі в прийнятті особистих рішень; нерозуміння власних проблем (діти часто віддають перевагу короткостроковим цілям, ніж довгостроковим); низький рівень емоційно-вольової сфери, відсутність інтересу до діяльності, схильність до виконання

маніпулятивних хибних дій; часті прояви неадекватної поведінки, які виникають на тлі дріб'язкових проблем; швидка втома, розчарування, прояв нападів гніву, через які виникають конфлікти з оточуючими; труднощі у формуванні базових навичок (рухових, самообслуговування, навчання, оволодіння граматично правильним мовленням тощо) [2, с. 9].

Однак, якого б рівня (середній, низький) не були можливості когнітивного розвитку дітей із ЗПР, вони можуть поступово гарно адаптуватися, поліпшити свою навчальну діяльність та соціальне життя за допомогою своєчасної підтримки дорослих та вчителів у школі. Ці діти можуть навчатися і в звичайній школі, але потребують тривалий час значної підтримки як школи, так і суспільства [4].

Що варто враховувати під час організації навчального процесу з дітьми із ЗПР? *Оптимізація темпу роботи та динаміки втомлюваності.* Цей підхід спрямовується на активізацію пізнавальної діяльності учнів, підтримку їхньої працездатності й передбачає переключення учнів на різні види діяльності з метою запобігання втомі; використання у процесі викладу матеріалу цікавих фактів, прикладів, деталей; емоційність викладу; організація хвилин відпочинку на уроці; створення ситуацій успіху. *Свідоме засвоєння знань* можливе лише за умови активної діяльності учня на уроці, а самостійності діти набудуть, вправляючись у практичній діяльності. Таке вправляння має передбачати не лише репродуктивні завдання, а й проблемні, творчі, у процесі яких діти долатимуть труднощі, міркуватимуть, пропонуватимуть власні шляхи й способи дій. *Акцентувати увагу на розвитку спостережливості, досвіду практичної діяльності,* формуванні навичок і вмінь самостійно оволодівати знаннями та користуватись ними. *Виявляти найбільш типові прогалини у знаннях* з метою їх поступового заповнення для недопущення посилення відставання цих учнів від інших учнів класу. *Стимулювати активність на уроках,* підтримувати навіть незначні успіхи і акцентувати на цьому увагу інших школярів. *Створювати атмосферу позитивного і дружнього ставлення,* постійної підтримки. В процесі роботи *враховувати недостатнє вміння засвоювати знання.* З цією метою, особливо на перших етапах навчання, використовувати наочність і докладне пояснення. Використовувати поетапну інструкцію і поетапне узагальнення, поділяти на складові, формувати вміння планувати свою діяльність, словесно звітувати, підвищувати темп роботи і

працездатність дитини. *Адаптувати інструкції з урахуванням особливих освітніх потреб і індивідуальних труднощів учнів з ЗПП*: спрощувати формулювання у граматичному і семантичному оформленні; спрощувати складні інструкції за допомогою розподілу її на короткі смислові одиниці, що задають поетапність виконання завдання; додавати письмові інструкції до завдання, при необхідності, які додатково прочитувати вголос в повільному темпі з чіткими смисловими акцентами. *Підвищувати мотивацію навчальної і пізнавальної діяльності засобами постійної підтримки і стимулювання*, зменшувати кількість завдань, залучати до роботи з такими дітьми спеціалістів школи – логопеда, психолога, спеціаліста лікувальної фізкультури тощо [2, с. 9].

Вкрай важливо на всіх уроках у школі проводити заняття з розвитку всіх видів сприймання, особливо зорового та слухового, на базі яких розвиваються вищі психічні функції. З розвитком сприймання збагачуються різноманітні знання про навколишній світ і розуміння зв'язків між предметами та явищами, отже, розвивається мислення й мовлення дітей. Під час корекції розвитку та навчання дитини дбати про зміцнення її працездатності, уміння зосереджувати увагу й цілеспрямовано працювати: ставити перед собою мету, усвідомлювати способи її досягнення, адекватно оцінювати результати. Доцільно розвивати навчальну мотивацію, бажання вчитися, віру дитини у власні можливості, що можливе завдяки усвідомленню й оцінці реальних досягнень. Формуючи у дитини знання про навколишній світ, необхідно домогтися зв'язку між відчуттям і словом, сприйманням і словом, уявленням і словом [3].

Особливо важливо значну увагу приділяти *емоційно-вольовій сфері дітей із ЗПП*: проявляти похвалу, підтримку, надавати допомогу, створювати психологічний комфорт для дитини, що дозволить їй повною мірою реалізувати свій потенціал; встановлювати емпатійні взаємини з дитиною, підтримувати позитивні прояви у навчанні, спілкуванні, поведінці. Виявляти сильні сторони, здібності дитини і використовувати їх для компенсації порушень розвитку. Надавати допомогу у побудові взаємин з однолітками. Моделювати ситуації, у яких дитина одержує позитивний досвід адекватних емоційних реакцій, дотримання поведінкових норм тощо [2].

Якщо своєчасно розпочати корекційну роботу, урахуовуючи труднощі дитини й застосовуючи особливі методи і прийоми

для їх подолання, то можна домогтися вагомих результатів. Теза «що раніше, то краще» в цьому контексті має визначальне й доленосне значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаяш О. В. (2014) Поради вчителям щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням : Методичні рекомендації / Укладач О. В. Гаяш. Ужгород : Інформаційновидавничий центр ЗППО, 108 с.

2. Прохоренко, Л.І., Бабяк, О.О., Недозим, І.В., & Баташева, Н.І. (2018). Бар'єри в навчанні та участі дітей з когнітивними порушеннями: особливості розвитку дітей із ЗПР, РАС, ГРДУ : методичний вісник. Чернівці: Букрек. <https://lib.iitta.gov.ua/713087/>

3. Сак, Т.В., Прохоренко, Л.І., Соколова, Г.Б., Дмитрієва, М.В., Бабяк, О.О., Баташева, Н.І., & Недозим, І.В. (2018). Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко».

4. Шамко Л. Ю. (1999) Шляхи створення психолого-педагогічних передумов формування соціальної поведінки у дошкільників з особливими потребами. // Гуманізація навчально-виховного процесу: Науково-методичний збірник. Вип. V. Слов'янськ, С. 139-145.

Реброва О. О.
аспірант

*Інститут спеціальної педагогіки та психології
імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

РАННІЙ ВІК ЯК ФАКТОР УСПІШНОЇ КОРРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ

Психічне і моторний розвиток дитини є основними показниками його здоров'я. Незважаючи на унікальність і неповторність кожної людини, існують загальні тенденції і закономірності